

University of Groningen

Consolatio ad Liviam

Witlox, Arnoldus

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1934

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Witlox, A. (1934). *Consolatio ad Liviam: prolegomenis, commentario exegetico, indice instructa*. Groningen: Ernest van Aelst.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

PROLEGOMENA

QUISNAM CONSOLATIONEM AD LIVIAM SCRIPSERIT ET CUI AETATI TRIBUENDA SIT, QUAERITUR.

Scripseritne Ovidius Consolationem necne, quaeritur. Consolationem ad Liviam, cum vita Ovidii, quae legitur in Laurentiano 36. 2, haec traderet: *scripsit etiam Ovidius epistulam consolatoriam ad Liviam Augustam de morte Drusi Neronis filii, qui in Germania morbo perierat, quae nuper inventa est*, omnes fere philologi antiquiores Ovidii ingenio tribuebant. Primus tamen ille Ios. Scaliger carmen nostrum Ovidio abiuravit, sed immerito C. Albinovano Pedoni, Tiberii scribae, qui Germanici in Oceano navigationem carmine conscripsit, attribuit: „Hoc opus Epicedion (sc. Elegias in Maecenatem) scripsit idem, qui et de morte Drusi ad Liviam, hoc est, C. Albinovanus Pedito” (Confer C. Pedonis Albinovani Elegiae III ed. Theodori Goralli, Amstelodami MDCCIII Praefat.). Paulo post in eadem Goralli Praefatione haec Scaligeri verba afferuntur: „Videtur autem Neronum vel potius Drusorum familiae cliens fuisse C. Albinovanus... Deinde fratris Drusi comes et scriba fuit, ut ex Horatio odorati sumus. Quod enim Ovidio hanc elegiam attribuerunt, frustrati sunt, nihil enim dissimilius”.

Gerardus Ioannes Vossius, De arte grammatica lib. II cap. 27 scribit: „Quod poema ut falso tribuatur Ovidio, indignum tamen eo non est ob egregia in illo ingenii lumina”. Nicolaus Heinsius quoque hoc carmen, quod mirum in modum „longe praestantissimum” iudicaverit, tamen Nasoni abrogavit ¹⁾).

Nostrae aetatis quoque philologi omnes, quod sciam, Consolationem ad Liviam Ovidio abrogant, quod non solum illius ingenio et arte indigna sit, sed ne ab ipso quidem Ovidio in Tristium libro secundo ²⁾ commemoretur, cf. Schanzium ³⁾ II 1. pg. 343; E. Martini pg. 65 ³⁾. Etiam v.d. Alfredus Klotz (Gesch. Röm. Litt. 1930 pg. 215), postquam primo cunctanter carmen Ovidio attribuit: „Auch für die Trostelegie... wäre an sich trotz einiger (?) Ungeschicklichkeiten die Verfasserschaft Ovids wohl denkbar”, paulo post propter Elegias in Maecenatem (quas v.d. Klotz eidem scriptori attribuit atque Consolationem) spuriam Consolationem declarat. Quamquam, si Ovidium pro Consolationis scriptore habemus sumentes errores, vitia, inaccuratam Consolationis compositionem ortam esse e nimia poetae festinatione (quod statim post Drusi mortem epistulam consolatoriam Liviae offerre maluerit), postea tamen opere suo non contentum Ovidium hoc

¹⁾ G. Wieding, De aetate Consol. ad Liviam, Kiliae 1888. pg. 6-7.

²⁾ cf. Trist. II 61. sqq. et 547 sqq.

³⁾ E. Martini, Einleitung zu Ovid, Brünn 1933.

carmen in Tristium libro secundo omisisse, paene omnes difficultates tolluntur, tamen ego quoque mihi persuadere non possum Ovidii ingenium et poeticam venam prae festinatione tantopere latere. Quam ob rem concludendum erit Ovidium nullo modo pro Consolationis scriptore haberi posse.

E philologorum numero, qui de Consolationis aetate scripserunt, imprimis Hauptius memorandus est, quippe qui plane novam sententiam protulerit ¹⁾. Nam ille vir doctus non solum Consolationem ab Ovidio scriptam esse negavit, sed e tota antiquitate reiecit ad mediae aevi, quod dicitur, tempora, contendens ab Humanista Italo quodam XVI saeculi Drusi epicedion confectum esse, qui non modo Ovidii rationem dicendi imitatus esset, sed etiam e Propertii, Vergilii, Lucani, Statii carminibus, atque e Senecae dialogis multa hausisset, postremum rerum scientiam Senecae, Suetonio, Dioni Cassio deberet. Ad quam sententiam vindicandam Hauptius planum facere conatus est Consolationem propter linguae indolem et rem metricam Augusti saeculo et omni antiquitati abrogandam esse. Cum Hauptio steterunt viri docti Lachmann, Gruppe ²⁾, L. Müller ³⁾, Maehly ⁴⁾. Sed post Adlerum (1851) Em. Huebnerus ⁵⁾ copiosa disputatione rectissime illam Hauptii sententiam refutavit neque quisquam hodie Hauptio adstipulatur. Quae si feliciter disputata sunt, videmus nullam idoneam causam esse, cur Consolationem saeculo Augusto et antiquitati abrogemus. Sed quibusnam antiquitatis temporibus Consolatio tribuenda est? Haec est quaestio, quae arte cohaeret cum alia quaestione, utrum Consolatio ad Liviam vera sit epistula consolatoria statim post Drusi obitum scripta et Liviae, matri lugenti, oblata (I) an declamatio ficta (II). Prioris sententiae notissimi defensores et, ut ita dicam, principes sunt: *Bachrensius*, *Skutschius*, *Lillgius*, *Vollmerus*, cui *Ehwaldus* sententia priore sprete in altera disputatione ⁶⁾ assensus est, *Schanzius*, qui in tertia demum editione historiae litt. Rom. a Skutschio stetit, quos in reliqua disputatione mea una voce „Skutschianos” mihi liceat vocare. Sunt praesertim quattuor argumenta, quibus cum Skutschiani tum ii, qui iis obloquuntur, nituntur, sc.:

α) ratio, quae inter Ovidium et Consolationis scriptorem intercedit,

β) ratio, quae extat inter Elegias in Maecenatem et Consolationem,

γ) Dioscurorum templum (Consol. v. 283),

δ) ratio, quae inter Senecae dialogos consolatorios et Consolationem statuenda est.

¹⁾ M. Haupt, Opusc. I 315-337.

²⁾ Minos 1859.

³⁾ De re metrica, pg. 50.

⁴⁾ J. Maehly, Observat. de Drusi atque Maecenatis Epicediis, Basel 1873.

⁵⁾ Hermes 13 (1878) pg. 145 sqq.

⁶⁾ Burs. Jahrb. 179 pg. 167 sq.

α. Ex Adleri ¹⁾ et Huebneri ²⁾ diligentissimis copiosisque inquisitionibus, quibus nostrae aetatis philologi multa addiderunt — ipse in commentario meo ad singulos versus id egi, ut etiam plura Ovidiana in Consolatione diligenter pervestigarem — perspicuum est Consolationi inesse, praeter nonnulla Catulliana, Tibulliana, Vergiliana, multa Propertiana, multas locutiones, multa hemistichia, totos versus, qui etiam in Ovidii omnibus carminibus leguntur. In omnibus Ovidii carminibus dico, nam rationem, quae intercedat inter Consolationem et Ovidii carmina, quae ante annum nonum a Chr. scripta sunt, non discrepare ab ea ratione, quae extet inter carmen nostrum atque Fastos, Tristia, libros ex Ponto, Ehwaldus rectissime ostendit sic scribens ³⁾: „In der Art der Beziehungen zu den ovidischen Dichtungen von den Amores bis zu den Pontica zeigt sich kein Unterschied;“ neque quisquam hoc negabit, si aequa mente inspexerit subsequentes consensiones, quas afferre satis habeo: Am. III 9, 3 — Consol. 40; Am. III 6, 86 — Consol. 226; Trist. II 426 — Consol. 362; Am. II 10, 17 — Consol. 450; Trist. IV 2, 42 et Ex Ponto III 4, 108 — Consol. 385/6; Ex Ponto II 8, 48 — Consol. 472; Her. 1, 111 — Consol. 471. Quod cum etiam Skutschiani negare non possint, illi philologi aliam viam ingressi ex angustiis evadere conantur contententes Consolatorem Ovidio quidem debere eas similitudines, quae extent inter Consolationem et Ovidii ante annum nonum scripta, Ovidium contra ex Consolatione multa hausisse, quae in Tristibus, Fastis, Epistulis ex Ponto legantur. Quam sententiam v.d. Edgar Martini ⁴⁾ iure his verbis reicit: „Eine ausserordentlich unwahrscheinliche Hypothese“, neque aliter v.d. Axelson ⁵⁾ iudicat. Sed et alteram partem audiamus et argumenta, quae Skutschiani auxilio arcesunt, accuratius examinemus.

E quibus Baehrensius ⁶⁾ summam cautionem adhibendam esse in rimandis poetarum Latinorum imitationibus, cum multae locutiones multique orationis flosculi... quasi commune bonum fuerint, suo iure quidem monet, neque tamen eum fugit multos locos tales esse, ut dubitare non possimus, quin alter alterius verba imitatus sit. Utri imitatoris partes tribuendae sint, luce clarius est. An credis Ovidium illum poetam elegantissimum, cui *sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos*, per totum exilii tempus particulis e Consolatione sumptis suos ipsum fere omnes libros refersisse? ⁷⁾

¹⁾ Programm. Gymn. Anclam 1851 pg. 8 sq.

²⁾ Hermes 13 (1878) pg. 150 sq.

³⁾ Burs. Jahrb. 109 pg. 186.

⁴⁾ Einleitung zu Ovid, 1933 pg. 66.

⁵⁾ Eranos 1930, pg. 9.

⁶⁾ Poet. L. M. vol. I 1879 pg. 101.

⁷⁾ Confer v.d. B. Axelson, Eranos pg. 6.

Quod Skutschius ¹⁾ Lygdamum testem in litem evocat, id mihi quidem ad imitationis quaestionem enucleandam non multum valere videtur, cum inter viros doctos nondum constet, uter imitator sit, Ovidius an Lygdamus ²⁾.

Idem Skutschius, quid de imitatione Ovidiana sentiat, exponit magis lepida quam vera scribens: „Er (sc. Consolator) wusste nicht was Perlen sind, drum nahm Ich sie ihm weg, sprach der Dieb“ (sc. Ovidius), ad quam sententiam defendendam unum tantum Consolationis versum cum Ovidiano comparat, sc. Consol. v. 104 *accusatque annos, ut diuturna, suos* cum Trist. V 5, 24 *consumatque annos, se d diuturna, suos*, quorum versuum parvae differentiae totam argumentationem Skutschius commisit, iniuria tamen, ut et alii et Ehwaldus ³⁾ monuerunt. Inspice etiam commentarium meum ad versum 104, ubi fusius de hac re egi.

Tertius Vollmerus ⁴⁾ plures quidem locos ad Skutschianam de imitatione Ovidii sententiam probandam auxilio arcessivit („es kommen für diese Frage ernsthaft überhaupt nur 7 Stellen in Betracht“), sed ille vir doctus ad hanc inopinatam sententiam promendam adductus est: Ovidium imitando et laudando Consolationis versus id egisse, ut Consolatore, amico Augusti, adiuvante de exilio revocaretur. Quodsi credimus, concedamus necesse est Ovidium non modo illis tribus locis, quos Vollmerus ad suam sententiam commendandam affert ⁵⁾, sed etiam vel minimis particulis (sc. hemistichiis et clausulis) e Consolatione subductis ⁶⁾ Consolationis scriptori adulari voluisse. Sed Vollmeri opinionem magnopere vacillare iam v.d. B. Axelson (pg. 7-15) egregie ostendit, cui procul dubio adstipulaberis, si perlegeris, quae in commentario meo ad v.v. 46, 155/6, 361/2, 471/2 disputavi.

Restat, ut paucis agam de Schanzii sententia, qui priore sua sententia sprete ⁷⁾ postea cum Skutschio stetit, sic scribens: „Es gewinnt auch immer mehr die Ansicht an Boden, dass die Zeitlage des Gedichts mit der Abfassungszeit zusammen fällt, dass also ein uns unbekannter Autor bald nach 9 v. Chr. die Consolatio schrieb und sie Livia überreichte“ ⁸⁾. Praesertim secundo argumento Schanzius suam sententiam fulcit, sc. ratione, β. quae extat inter Elegias in Maecenatem et Consolationem.

¹⁾ R.E. pg. 941.

²⁾ Cf. v.d. Fr. Levy, R. E. XIII pg. 2219 sq., et commentarium ad Consol. v. 120.

³⁾ Burs. Jahrb. 109 pg. 185.

⁴⁾ Sitz. Ber. Bayer. Akad. 1918, 4 pg. 11 sq.

⁵⁾ e septem locis, quos memoravit, Vollmerus tribus tantum περὶ ἀνάγκην tribuit.

⁶⁾ quarum Consolationem plenam esse in commentario meo planum fecisse mihi videor, cf. e.g. Fast. V 201 — Consol. 156; Fast. II 422 — Consol. 216; Trist. III 1, 30 (Fast. VI 264, V 447) — Consol. 214.

⁷⁾ cf. Hist. Litt. Rom. ² II 1 pg. 231.

⁸⁾ cf. Hist. litt. Rom. ⁸ II 1. pg. 342.

Quae enim Elegiarum in Maecenatem scriptor profitetur primo versu: „*defleram iuvenis tristi modo carmine fata*” (quem iuvenem Drusum esse ex Eleg. II 4. apparet) et decimo versu (I 10): „*L o l l i u s hoc ergo conciliarit opus*, vera, non ficta esse ratus Schanzius concludit Elegiarum scriptorem eundem esse atque Consolationis, et Consolationem uno anno ante Elegias in Maecenatem — quas statim post Maecenatis mortem (8 a Chr.) compositas esse sumit — conscriptam esse. Non dubito, quin verba Elegiarum in Maecenatem I v. 1 et v. 10 legenti Schanzii sententiam verisimilem videri possit et multi philologi ¹⁾ inde a Scaligero ²⁾ eundem scriptorem sumere non dubitaverunt. Sed mihi legenti atque relegenti Elegias in Maecenatem et Consolationem identidem maxima discrimina conspicua fuerunt. Ut omittam discrepantiam in re metrica ³⁾, auctor Elegiarum *stilo, vi poetica, compositione* multo inferior est Consolatori nostro.

Inspectis paginis, quibus v.d. Middendorf (pg. 96-100) collegit nova verba et ἀπαξ εἰρημένα in Elegiis inventa, nemo erit, quin affirmet multa inesse in Elegiis in Maecenatem plane abhorrentia ab aetate Augustae, quibus caret Consolatio: vers. 8 concursus coniunctionum *tamen* et *sed* ordine, qui est *tamen sed*; vers. 31 *tamen nec*; vers. 91 *sacerdos* epitheton Ganymedis (hic solum); vers. 101 *conglaciari* et vers. 103 *solute* alibi non nisi in prosa oratione obvia; vers. 108 *metus* = „Schrecknisse” (sensu concreto); vers. 136 *decubuisse* = mortuum esse. Et quid dicam de versu Eleg. II 24 minimae artis: *unus Maecenas teque ego propter eram*. Itaque viro docto O. Ribbeck assentior, qui haec dicit ⁴⁾: „Beide Arbeiten (sc. Elegiae in Maecenatem) stehen am poetischen Wert weit hinter der Trostelegie an Livia zurück”.

Quas ob causas auctorem Elegiarum in Maecenatem mentiri primo versu: *defleram m o d o...* manifestum est, nam scriptorem eundem unius anni vel brevis temporis spatio (*modo*) tantum a se ipso differre verisimile non est. Hisce argumentis etiam aliud, non leve, argumentum addi potest sc. consensiones, quae extant inter Elegias in Maecenatem et Ovidii

¹⁾ Skutschius l.c. pg. 945; Baehrensium l.c. pg. 124; Lillgius, De elegiis in Maecenatum quaestiones, Vratislaviae 1901 pg. 6.

²⁾ cf. Prolegomena mea pg. 5.

³⁾ qua de re cf. Th. Birt, Ad hist. hexam. lat. symbola. Bonn. 1876; I. Middendorf, Elegiae in Maecenatem, Marburg 1912 pg. 86—95; R.B. Steele, The Nux, Maecenas and Consolatio, Nashville, Tennessee 1933 pg. 27—28; “The elision features of the Consolatio and the Maecenas are sharply contrasted as is shown by the following table: Maecenas 7% per 100 lines, Consolatio 27, 6. Judged by this test the Maecenas and Consolatio are not by the same author (and neither of them by Ovid).”

⁴⁾ Hist. poes. Rom. 1892 III pg. 140.

Pontica; de quibus similitudinibus cf. I. Middendorp l.c. pg. 13; F. Lillge, De Eleg. in Maecenatem quaestiones, Vratislaviae 1901. pg. 29 sqq. Quod argumentum Lillgius, ut Skutschianus, refutare conatur Ovidio imitatoris partes tribuens vel „poetarum omnium *commune bonum*” auxilio arcessens. Quam sententiam probabilem esse quisque sobrii iudicii multo maiore iure negabit quam in Consolatione. Accedit, quod et alii et v.d. Middendorp ¹⁾ iure ostenderunt Elegiarum in Maecenatem scriptorem ἀφορμὴν sumpsisse e Senecae Epistula 114a, quam ob rem hoc, quod rectissime vocant scholasticum, carmen in Neronis aetatem reiecerunt. Quae si feliciter disputata sunt, sic concludere velim:

1) Elegiae in Maecenatem non eiusdem scriptoris sunt atque Consolatio.

2) *Modo* (Eleg. I 1) est fictum, sicut Eleg. I v. 10 ²⁾.

3) Elegiae in Maecenatem Neronis temporibus scriptae sunt in ludo rhetorico a discipulo, qui Consolationem Liviae imitandam sibi proposuit.

Quae si perpendimus, apparet ex Elegiis in Maecenatem saltem nullo modo concludi posse Consolationem anno 9. a Chr. scriptam esse. Sed nunc γ. pauca dicenda sunt de tertio argumento (γ) sc. de Dioscurorum templo, pauca, aio, quoniam in commentario meo hanc rem fusius tractabo. Legimus autem in Consolatione (v. 283/4) haec verba: *adice Ledaeos, concordia sidera, fratres / t e m p l a q u e R o m a n o c o n s p i c i e n d a f o r o*. De quoniam templo hic sermo sit, inter viros doctos minime constat. Sunt, qui ex hoc loco concludant Consolationem post annum 6 p. Chr. scriptam esse, quod anno sexto demum post Chr. n. *Tiberius aedem Pollucis et Castoris* dedicavit *suo fratrisque nomine de manubiis* (Suet. Tib. cap. 20; Cass. Dio 55. 27, 4). Skutschius contra inquisitionibus virorum doctorum R. Merkel ³⁾ et G. Wissowa ⁴⁾ fretus alterum templum designari suspicatur, quod anno 7 a. Chr. conflagaverit. Sed Vollmerus rectissime iudicat non multum interesse, utrum templum designetur, sic scribens: ⁵⁾ „Die Hauptsache ist, dasz die Verse der Consolatio den Tempel des Castor und Pollux ad forum gar nicht als schon fertig gebaut und dediciert voraussetzen,... conspicienda ist part. fut. im eigentlichsten Sinne!” Inspice praeterea commentarium ad. v. 283/4 et v. 287.

Quartum argumentum (δ) in praesenti missum facere malim, cum de hac re in altera disputationis parte fusius acturus sim. Quodsi summam

¹⁾ l.c. pg. 14—15.

²⁾ cf. Ehwald. Burs J. 109 (1901) pg. 186; „Der ganze Vers 10 (*Lollius hoc ergo conciliavit* opus) scheint mir lediglich zu dem Zwecke eingesetzt zu sein, um die Abfassung des Gedichtes zu motivieren.”

³⁾ Prolegomena Fasti pg. 126.

⁴⁾ *Analecta Romana topogr.* Halle, 1897. pg. 16.

⁵⁾ l.c. pg. 10.

facimus quaestionis adhuc institutae, concludendum est Consolationem nullo modo statim post Drusi obitum scriptam esse. Accedit, quod quartus liber Epistularum ex Ponto post Ovidii demum mortem in lucem prodiit, quod et alii et Schanzius ¹⁾ et v.d. Wight-Duff ²⁾ docent. Hinc quoque apparet sententiam v.d. O. Hirschfeld ³⁾, qui credit sub Augusti mortem Consolationem scriptam esse, claudicare atque vacillare. Nam Consolatorem etiam e quarto Epistularum ex Ponto libro nonnulla sumpsisse constat ⁴⁾. Quae si perpendimus, videmus Consolationem declamationem fictam esse, quod in commentario ad complures versus planum fecisse mihi videor ⁵⁾. Iam vero inquiramus, cui aetati haec *declamatio ficta* tribuenda sit. Qua de re viros doctos inde ab Hauptii temporibus multas et varias sententias protulisse apparet; e quibus nonnullas memoratu dignissimas iuvat hic referre. Sunt philologi, qui credant Consolatorem etiam e Statii et Martialis carminibus hausisse: „Wenn nicht alles trügt, hat der Consolator auch Martial und Statius gekannt“. Haec scribit v.d. E. Martini (l. c. pg. 66). V. d. B. Axelson contra, qui Domitiano imperitante aut non ita multis annis post id tempus carmen nostrum compositum esse censeat, ipse tamen confitetur: „Non indicant (sc. similia), utra priora, utra posteriora sint orta.“ Caveamus igitur, ne tam dubiis consensionibus totam hanc argumentationem committamus ⁶⁾. Suo iure dubitare quis possit, num gente Iulia-Claudia iamdudum extincta ulla idonea causa fuerit, cur Livia et Tiberius tantopere laudarentur. Sed cum multo certiora argumenta peti possint e ratione, quae inter Senecae philosophi consolatoria scripta et Consolationem inter-

8. cedit, eam accuratius examinemus.

Quodsi omissis philologorum variis sententiis Senecae dialogos consolatorios sc. dialogum VI *Ad Marciam de consolatione* et dialogum XI *Ad Polybium de consolatione* comparabis cum Consolatione nostra, non dubito, quin statim multae consensiones tibi obviae futurae sint. Sed non omnes similitudines eius generis esse, ut pro certo affirmari possit alterum scriptorem ab altero pendere, in commentario meo planum facere conatus sum. Longum est omnes consensiones hic persequi; quarum tabellas invenies apud v.d. d.d. H. Oldecop ⁷⁾; F. Th. Adler (l.c. pg. 14); Wieding ⁸⁾; O. Schantz ⁹⁾; alios.

¹⁾ Hist. litt. R. ³ II 1 pg. 332.

²⁾ A Literary Hist. of Rome pg. 607.

³⁾ Kleine Schriften pg. 452—3.

⁴⁾ cf. commentarium meum ad v.v. 38 et 344.

⁵⁾ cf. v. 1 (*modo*) 2 (3-4) (*iam*), 269, 283-4, 287, 473.

⁶⁾ cf. meum commentarium ad v. 7-8, 13.

⁷⁾ De Consol. ad. Liv. 1911 pg. 79 sq.

⁸⁾ De aetate Consol. ad Liviam, Kiliae 1888 pg. 43 sq.

⁹⁾ De incerti poetae Consol. ad Liviam, Marburg. 1889 pg. 6 sq.

Skutschius autem, postquam egregia disputatione exposuit Consolationem dispositam esse secundum praecepta rhetorica et rationis consolatoriae τόποις, qui dicuntur, omnes has similitudines temere casuque natas esse sumit contendens permulta solacia fuisse communia artis consolatoriae antiquae. Cui oblocuti sunt et alii et v.d. B. Axelson comparans Consolationis versus 347-352 cum Sen. Ad Polyb. 6, 2 et Consolationis versus 361 sqq. cum Sen. Ad Polyb 1, 2. Priores consensiones cum minorem πειθανάγκην habere mihi videantur (cf. comment.), nunc posteriores considerate examinabo. Totos locos hic exscribere a re non alienum esse videtur.

Consolationis v. 316 sqq.

*ecce : necem intentam
caelo terraeque fretoque
casurumque triplex
vaticinantur opus :
i nunc et rebus tanta
impendente ruina
in te solam oculos et
tua damna refer.*

Senecae Ad Polyb. 1, 2.

*mundo quidam minantur interitum
et hoc universum... dies aliquis
dissipabit... eat nunc aliquis et singulas
comploret animas.*

Uterque quidem universum mundi interitum solacio arcessit, uterque quidem vetat eadem ironia usus mundo tanta ruina imminente de singulis funeribus dolere; verba Consolationis *necem intentam, impendente; i nunc* et Senecae verba *interitum minantur, eat nunc aliquis* inter se concinere non negabo, neque tamen mihi persuadere possum Consolatorem e dialogo XI hausisse. Nonne forma *eat nunc aliquis* amplificatio est formae simplicioris *i nunc*, quam ironicam locutionem Consolator ex Ovidio sumpsit? Accedit, quod Consolator totum versum 362 ab Ovidio mutuatus est. Nonne fieri potuit ut uterque eandem Stoicam de mundi interitu doctrinam memorans etiam subsimilibus verbis uteretur ¹⁾? Parumne verisimilem profero opinionem exprobatorem ironicam ortam esse ex arte paramythetica contendens?

Quin etiam, si quis pro certo affirmare possit alterum scriptorem ab altero pendere, tamen rectius Senecae imitatoris partes tribuamus, quamquam primum legenti incredibile videri potest Senecam clarum illum philosophum e Consolatione poetica quadam hausisse. Sed ipse Seneca confessus est se multos consolatorios libros evolvisse: *praeterea cum omnia clarissimorum ingeniorum monumenta ad compescendos moderandosque*

¹⁾ Conferas e.g. Min. Felicis Octavius, cap. 11 *Quid? quod toto orbi et ipsi mundo... minantur incendium, ruinam moliantur* eqsq, ubi etiam vocabula *minantur, mundo, ruina* simul ponuntur.

luctus composita evolverem ¹⁾). Et cur Senecam tantum libros oratione pedestri compositos evolvisse putas, sed non *carmina* consolatoria? Ut Consolatio non sit elegia cuiusdam poetae magni ingenii, tamen illis temporibus inter carmina consolatoria et propter Liviam, quam consolabatur, et propter ipsum scriptorem fortasse notior fuit quam suspicamur. Denique Consolatoris rerum scientiam accuratissimam et copiosam, vividam funeris descriptionem, summum ardorem in Iuliam-Claudiam gentem, Liviae et Tiberii uberrimam laudationem (qualem etiam Velleius Paterculus prae se fert), genus dicendi ²⁾, rem metricam obstare mihi videntur, ne Consolationem Neronis temporibus scriptam accipiamus. Neque tamen cum Wiedingio credere ausim Consolationem Liviae circa 20 p. Chr. non solum scriptam, sed etiam oblatam esse, quamquam Drusi mater Seneca teste ³⁾ *non desit denique Drusi sui celebrare nomen, ubique illum sibi privatum publiceque repraesentare, libentissime de illo loqui, de illo audire, cum memoria illius vixit*, nam neminem sobriae et urbanae mentis imperatricem viduam sic allocuturum fuisse verisimile est, ut Consolator facit versibus 743/4 *est coniunx, tutela hominum, quo sospite* e.q. sq. Suo igitur iure v.d. O. Ribbeck ⁴⁾ in egregia sua de Consolatione disputatione sic scribit: „Schwer denkbar erscheint, dasz... ein dilettantischer Versmacher... der betagten Kaiserin-Witwe diesen verspäteten Trost wirklich habe spenden wollen. Es ist eine künstliche Blume, welche dieser Rhetor auf das Grabmal des längst Verstorbenen gelegt hat“. Cum gravitatem quandam, *πάθος ἀληθινόν*, poeticam aliquam artem (licet parva sit) carmini nostro abrogare non possimus, fortasse attribuendum erit non discipulo, sed magistro ludi rhetorici, qui Liviae et Tiberii purpuratorum fuit. Quodsi rogas, quid ex iis, quae disputata sunt, efficiatur, haec concludi possunt: Consolatio multis annis post Drusi mortem scripta est, ergo est declamatio ficta, a magistro ludi rhetorici confecta paulo post Liviae mortem, sed Tiberio adhuc imperante.

¹⁾ cf. Ad Helv. matrem cap. 1.

²⁾ de forma *functus* vide commentarium ad v. 393.

³⁾ Ad Marc. 3, 2.

⁴⁾ Gesch. Röm. Dichtung III pg. 134 sqq.